

duża scena
TEATR LUDOWY

MILAN KUNDERA

KUBUS i jego PAN

Hołd w trzech aktach
dla Denisa Diderota.

I oto zapuścili się w nieskończoną dyskusję o kobietach. Jeden twierdził, że są dobre, drugi, że złe: i obaj mieli słuszość; jeden, że głupie, drugi, że pełne sprytu: i obaj mieli słuszość; jeden, że fałszywe, drugi, że szczere: i obaj mieli słuszość; jeden, że skąpe, drugi, że rozrzutne: i obaj mieli słuszość; jeden, że ładne, drugi, że szpetne: i obaj mieli słuszość; jeden, że gadatliwe, drugi, że skryte; jeden, że szczere, drugi, że obłudne; jeden, że ciemne, drugi, że rozumne; jeden, że stateczne, drugi, że wyuzdane; jeden, że postrzelone, drugi, że roztropne; jeden, że duże, drugi, że małe: i obaj mieli słuszość.

Denis Diderot *Kubuś Fatalista i jego pan*

OSOBY

KUBUŚ Kajetan Wolniewicz

PAN KUBUSIA Piotr Pilitowski

OBERŻYSTKA Katarzyna Tłałka

KAWALER DE SAINT-OUEN Paweł Kumięga

SYN CHWAT Piotr Franasowicz

OJCIEC CHWAT Andrzej Franczyk

JUSTYNA Iwona Sitkowska

MARKIZ Tadeusz Łomnicki

MATKA Maja Barełkowska/Barbara Szałapak

CÓRKA Patrycja Durska

AGATA Karolina Stefańska

MATKA AGATY Maja Barełkowska/Barbara Szałapak

OJCIEC AGATY Andrzej Franczyk

KOMISARZ Piotr Franasowicz

SĘDZIA Tadeusz Łomnicki

JAŚ, SŁUŻĄCY W OBERŻY Andrzej Franczyk

DENIS DIDEROT

MILAN KUNDERA

KUBUŚ

i jego PAN

Hołd w trzech aktach
dla Denisa Diderota.

{ tytuł oryginału: *Jacques et son maître:
hommage a Denis Diderot en trois actes* }

przekład **Marek Bieńczyk**

reżyseria, opracowanie muzyczne

Włodzimierz Nurkowski

scenografia i kostiumy **Anna Sekuła**

asystent kostiumografa **Kinga Stanowska**

projekcje multimedialne **Paweł Weremiuk**

asystent reżysera/sufler **Martyna Rezner**

inspicjent **Anita Wilczak Leszczyńska**

335 premiera **Teatru Ludowego**
Duża Scena **5 października 2012 r.**

MILAN KUNDERA

(ur. 1 kwietnia 1929 roku w Brnie) pisarz i eseista, z pochodzenia Czech. Swoje książki pisze zarówno po czesku jak i francusku. Najbardziej znany dzięki powieści „Niežność lekkość bytu”. Mimo iż uważany jest za pisarza politycznego to w jego powieściach zaczynają przeważać elementy filozoficzne. Studiował muzykologię i wiedzę z dziedziny kompozycji muzycznej oraz literaturę i estetykę na Uniwersytecie Karola. Jednak po dwóch semestrach przyniósł się na Wydział Filmu przy Akademii Sztuki w Pradze. Tu studiował reżyserię i scenografię. Po studiach został wykładowcą literatury światowej na tej uczelni.

Będąc nastolatkiem został członkiem Partii Komunistycznej w Czechach. Jednak potem wyrzucono go za działalność na szkodę partii. Ten incydent był inspiracją dla historii opisaną później w książce z 1967 roku *Žart*. Do partii został ponownie przyjęty w 1957 i znowu usunięty z jej szeregów 1970. Uczestniczył w wydarzeniach Praskiej Wiosny 1968 roku.

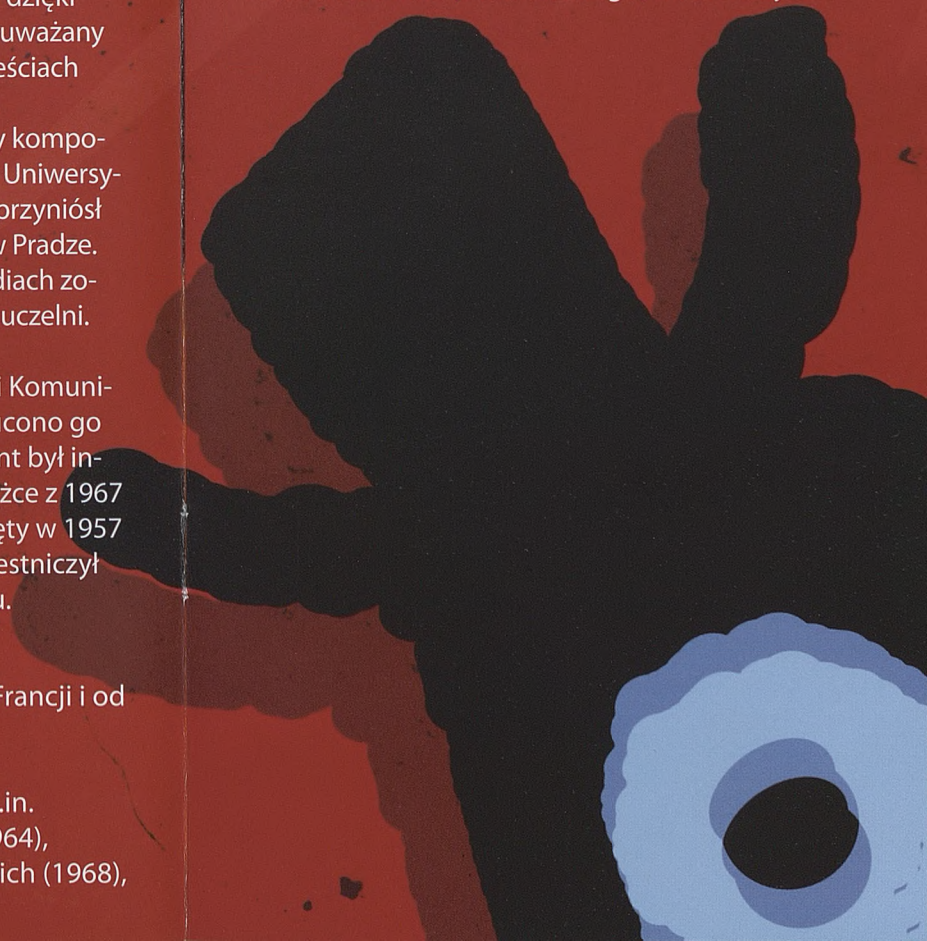
W 1974 roku wyjechał z Czech do Francji i od 1981 ma francuskie obywatelstwo.

Milan Kundera otrzymał wiele nagród, m.in. czechosłowacką nagrodę państwową (1964), nagrodę Związku Pisarzy Czechosłowackich (1968),

Prix Médicis Étranger (1973), **Litterario Mondello** (1978), Wielką Nagrodę Jerozolimską (1985) i Austriacką Nagrodę Państwową dla Literatury Europejskiej. Odznaczony został też francuską Legią Honorową (1990).

Najważniejsze tematy Kundery to relacje między kobietą i mężczyzną oraz „żarty”, jakie robi ludziom historia. Wedle jego własnych słów, powieść jest dlań „analizą ludzkiego istnienia”. Swoje utwory pisarz komponuje jak muzykę - na zasadzie wariacji i pracy z tematem. W późnych powieściach dużą rolę odgrywa żywioł eseistyczny.

Na język polski utwory Kundery tłumaczyli m.in. P. Godlewski, A. S. Jagodziński, J. Ilg, A. Holland, E. Witwicka oraz (z francuskiego) M. Bieńczyk.

Uwielbiam powieści Diderota...

...a już najbardziej „Kubusia Fatalistę”.

Taka ocena dzieła Diderota może wydać się zbyt osobista, ale chyba nie jest stronnicza. Możemy obyć się bez Diderota-dramaturga, możemy, jeśli już musimy, poznać historię filozofii nie czytając esejów wielkiego encyklopedysty, ale – i tu upieram się przy swoim zdaniu – historia powieści byłaby niepełna i nie w pełni zrozumiała bez „Kubusia Fatalisty”. Poszedłbym nawet tak daleko, że powiedziałbym iż dzieło to zyskuje na znaczeniu gdy się je rozpatruje nie jako część kanonu Diderota, ale na tle światowej beletrystyki. Jego prawdziwa wielkość ukazuje się dopiero w towarzystwie „Don Kichota”, „Toma Jonesa”, „Ulissesa” czy „Ferdydurke”. Diderot jest szybki. Jego metoda to przyspieszenie, jego perspektywa to soczewka teleskopu (nie znam bardziej brawurowego początku powieści niż pierwsze strony „Kubusia Fatalisty”; wirtuozowska zmiana rejestrów, poczucie rytmu, prestissimo pierwszych zdań). Diderot wprowadza pięciu narratorów, którzy nawzajem sobie przerywają, żeby opowiedzieć różne historie składające się na powieść. Są to sam autor (w dialogu z czytelnikiem), Pan (w dialogu z Kubusiem), Kubuś (w dialogu z Panem), oberżysta (w dialogu z gośćmi) i markiz des Arcis. Dominującym chwytem literackim poszczególnych opowieści jest dialog (niezrównanej wirtuozerii). Ale ponieważ narratorzy relacjonują

dialogi w formie dialogów (dialogów, które przechodzą w inne dialogi i które łączą się z innymi dialogami), cała powieść jest jedną wielką hałaśliwą rozmową. Powieść Diderota jest wybuchem impertynenckiej wolności bez autocenzury; erotyzmu bez sentymentalnych przebrań.

Diderot stwarza przestrzeń nigdy przedtem nie spotykaną w historii powieści: scenę bez dekoracji. Skąd te postaci przychodzą? Nie wiemy. Jak się nazywają? To nie nasz interes. Ile mają lat? Nie, Diderot nie czyni niczego, aby nas utwierdzić w przekonaniu, że te postaci rzeczywiście istnieją w danym momencie. W całej historii powieści jako gatunku literackiego „Kubuś Fatalista” reprezentuje najbardziej radykalne odrzucenie realistycznej iluzji i estetyki powieści „psychologicznej”. Moim zamiarem nie jest obrona świętego dziewictwa dzieła sztuki. Nawet Szekspir przerabiał utwory innych pisarzy. Nie były to jednak adaptacje. Używał tematu danego dzieła do swoich własnych wariacji, których był jedynym i suwerennym autorem. Diderot zapożyczył od Sterne’a całą historię Kubusia rannego w kolano (...) Nie jest to jednak ani adaptacja, ani imitacja. Diderot napisał wariacje na temat zapożyczony ze Sterne’a.

(...)

Po co piszę o tym wszystkim? Bo chcę zapłakać razem z panem Kubusią: „Na pohybel tym, którzy mają czelność przerabiania tego, co zostało napisane!... Wykastrować ich i obciąć im uszy!”

I piszę to oczywiście po to, żeby stwierdzić, że „Kubuś i jego pan” nie jest adaptacją. To moja własna sztuka, moja własna „wariacja na temat Diderota”, albo, ponieważ zrodziła się z podziwu, jest to mój „hołd złożony Diderotowi”.

Próbując nadać mojej komedii formalną swobodę, jaką odkrył Diderot-powieściopisarz, ale która była zupełnie nieznaną Diderotowi-dramaturgowi, złożyłem w swoim utworze nie tylko „hołd Diderotowi”, ale i „hołd powieści”.

Milan Kundera

Z notatnika reżysera

1. PLAN LUDZKI – wizja świata, kondycji człowieka

a. Wymiar egzystencjalny (czysty)

Droga skąd – dokąd?

Znikąd do nikąd.

Od narodzin do śmierci.

Ludzie wrzuceni w świat bez powodu, bez celu, trwający w absurdzie rozdarcia między totalną przypadkowością ich doświadczeń, a koniecznością przypisanych im losów (wszystko jest napisane w górze).

Obydwa założenia są równie zasadne i równie niedorzeczne. Tak czy owak – determinizm.

Niebo jest puste.

b. Wymiar etyczny

Wszystko jest możliwe, każdy wybór, a jednak każdy wybór jest wynikiem nieuniknionego splotu okoliczności (albo przypadkowych wydarzeń), a więc pozbawiony odpowiedzialności;

– stąd relatywizm

– stąd skłonność do wyborów łatwych,

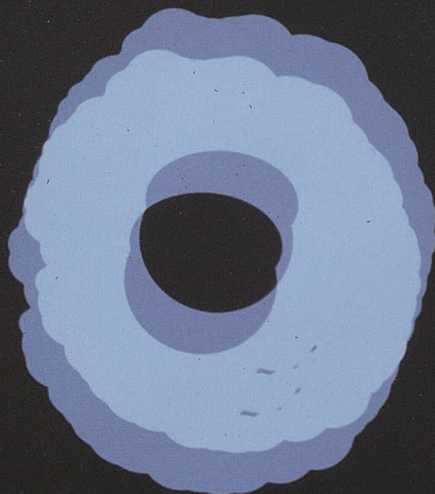
HEDONISTYCZNYCH

– stąd ludzie bądź dają rzeczom toczyć się według ich własnego biegu (wszak wszystko jest napisane w górze), bądź podejmują grę – uzurpując sobie prerogatywy demiurgiczne – z własnym życiem, bliźnimi.

Są różne sposoby:

– konfabulując, np. Kubaś, chcąc sprawić przyjemność Panu

– przez wmówienie sobie lub innym pożądanej wersji wydarzeń

- tworząc wyrafinowane intrygi, aby dokonać aktu zemsty lub wydobyć się z kłopotliwej sytuacji (np. pani de la Pommeraye, kawaler de Saint-Ouen)

C. Wymiar uczuciowy (EMOCJI)

Ludzie są niewolnikami popędów, atawistycznych instynktów – działają irracjonalnie, jeśli nie dają upustu swym hedonistycznym pragnieniom, bądź namięt-
nym pożądaniam, to tylko dlatego, że nie mogą.
Cała sfera racjonalnych motywacji, moralnych skrupułów jest kulturową zasłoną dymną.

Jednym słowem ŚWIAT PRZEDSTAWIONY to świat pozorów, fałszu, MIĘDZYŁUDZKICH GIER – (budujących rzeczywistość), w którym HOMO HOMINI LUPUS EST – a poczucie szczęścia czy satysfakcji zawsze oparte jest na fałszywych przesłankach.

Realność zdarzeń – daje zdecydowanie pesymistyczny obraz rzeczywistości.

Nie miejmy złudzeń

*- tak toczy się świat
- to poza ludzką kontrolą
- nie na to nie możemy poradzić*

Poniżej progu realnej wymowy faktów istnieje, toczy się nurt podświadomej akcji psychologicznej wskazującej na głęboką potrzebę doświadczenia LEPSZEGO ŚWIATA

LEPSZEGO CZŁOWIEKA

Co znaczy, że u człowieka tkwi immanentna potrzeba DOBRA, MIŁOŚCI, BEZINTERESOWNOŚCI etc.

Np. - chęć Kubusia sprawiania przyjemności Panu
- ich solidarność i lojalność

- potrzeba miłości

- potrzeba wiary w przyjaźń, lojalność (Chwat wobec Kubusia, Pan wobec kawalera de Saint-Ouena)

- stosunek narratorów do opowiadanych zdarzeń i bohaterów – świadomość mierności ich poczynań

- niezgoda na pewne rozwiązania (np. Kubusia wobec zakończenia historii markiza)

- niezgoda na świat jakim jest

Cały utwór podszyty jest zrozumieniem dla słabości ludzkiej, stąd wrażenie ciepła, nostalgii, tęsknoty, nienasycenia.

To rozdarcie między dwoma biegunami spojrzenia na naturę ludzką konstytuuje podstawy humanistycznego przesłania utworu.

2. Plan bohaterów powieści Diderota

(to plan wirtualny – układ odniesienia, element gry, która podejmuje autor sztuki i jego bohaterowie)

3. Plan bohaterów scenicznych

4 Plan aktorów

- borykających się z wielowarstwową strukturą utworu

- bawiących się wariacyjnym sztukmistrzostwem
- dających wyraz własnemu przeżyciu i doświadczeniu rzeczywistości

5 Motyw wariacji

- wariacje Diderota na temat Miłości
 - wariacje Kundery na temat Diderota
 - wariacje aktorów na temat technik aktorskich – wirtuozerskie etiudy – technika pełnej werystycznej identyfikacji z postacią, technika gry z dystansem, jakby cytowania, technika zmienna (nieustające przechodzenie z postaci do komentarza), technika prezentacji (ja gram taką postać)
 - wariacje kostiumowe na temat XVIII-wiecznych strojów
 - wariacje muzyczne na temat motywu X np. Mozarta
 - wariacje na temat pana i sługi od relacji historycznej a la Diderot do relacji już historycznej a la Beckett
 - wariacje na temat stylu od pastiszu do całkowicie współczesnego.
- To potencjalne możliwości wykorzystania wariacyjnej struktury utworu.

6. Idea powtarzalności

nieoryginalności i déjà vu

- wszystko już było, w gruncie rzeczy wszystkie historie są wariacjami tego samego tematu.

Francis Ricard: „jedyna prawdziwa wolność rodzi się wraz ze świadomością powtórzenia; jedyna wolność, a także jedyna mądrość”

Włodzimierz Nurkowski

ur. w 1952 roku w Krakowie, aktor, ale przede wszystkim reżyser, a także autor adaptacji teatralnych. Krakowską PWST ukończył w 1975 roku. Był związany z wieloma scenami w Polsce, m.in. Teatrem im. Juliusza Słowackiego Krakowie, Teatrem im. Stefana Jaracza i Teatrem Nowym w Łodzi, krakowskim Teatrem Bagatela i Teatrem im. Juliusza Osterwy w Lublinie. Współpracowała też Teatrem im. C.K. Norwida w Jeleniej Górze oraz Teatrem im. Jana Kochanowskiego w Opolu. Wyreżyserował około 10 teatrów telewizji. Obecnie związany jest z Teatrem Ludowym, a jego spektakle można oglądać też w Teatrze Groteska i na scenie Opery Krakowskiej.

Tak przed laty o reżyserze pisała uznana tłumaczka i żona wielkiego reżysera, Konrada Swinarskiego, Barbara Swinarska w liście do Jacka Stramy, który nie tylko nie był jeszcze dyrektorem Teatru Ludowego, ale nawet sobie tego jeszcze nie wyobrażał...

*Panie Jacku,
... ostatnio dużo pracowałam z p. Nurkowskim nad tymi „Opowieściami lasku wiedeńskiego”. On zaczął na to już 3 kwietnia. To bardzo interesujący młody człowiek (jako reżyser interesujący). Za własne pieniądze pojechał do Wiednia (!) by na miejscu zebrać materiały. Nie spotykamy wręcz okaz – solidności i punktualności. Wróżę mu dużą przyszłość w teatrze. Na razie i jeszcze raz serdeczności.*

Swinarska

NASZE MOTTO: Podporządkuj słowa działaniu, a działanie słowom, kładąc szczególny nacisk na to, by nie przekroczyć granic naturalnej prostoty (...), służyć jako zwierciadło naturze, ukazywać cnocie jej oblicze, nikczemności jej wizerunek, a chwili obecnej i duchowi czasu ich kształt i piętno(...).

W. Szekspir **Hamlet**
przekład: M. Słomczyński

Osiedle Teatralne 34, 31-948 Kraków
tel.: 12 68 02 100, fax: 12 68 02 155, teatr@ludowy.pl

duża scena Kasa biletowa Dużej Sceny
Osiedle Teatralne 34, tel.: 12 68 02 116
Czynna: pn-sb 12.00-18.00
Niedziela i święta: 2 godz. przed spektaklem

Dyrektor: **Jacek Strama**
Zastępca dyrektora: **Dorota Groszek**
Przewodniczący Rady Artystycznej: **Jerzy Fedorowicz**
Sekretarz literacki: **Maria Klotzer**
Koordynacja pracy artystycznej: **Katarzyna Kolanowska**
Promocja i reklama: **Beata Strama, Jerzy Fedorowicz jr**
Kierownik Biura Obsługi Widza: **Jerzy Fedorowicz jr**
Kierownik sceny: **Zenon Maciak**
Oświetlenie: **Jan Krawczyk, Jarosław Leszczyński**
Akustyka: **Krzysztof Kłyś, Łukasz Kozak**
Charakteryzacja: **Lidia Jargosz-Poręba**
Garderobiane: **Anna Kalemba, Anna Szulia, Barbara Piechówka**
Kierownik pracowni krawieckiej damskiej i męskiej: **Kinga Stanowska**
Prace tapicerskie: **Stanisław Kasprzyk**
Redakcja programu: **Maria Klotzer**

Rysunki: © **ZALESKY'S**

Projekt: **mediadesign.com.pl**

www.ludowy.pl